

ชีวิตผู้หญิงและเด็กบ้านนาในเมืองใหญ่

: ความยากจนและกระบวนการต่อสู้เพื่อการดำรงอยู่
ของครอบครัวยากจนในเมืองเชียงใหม่

Urban Life of Peasant Women and Children

: Their Poverty and Process of Struggling for
Survival in Chiang Mai City

โดย

รองศาสตราจารย์ เบ็ญจา อ่อนท้วม

คำนำ

ผู้วิจัยในฐานะนักสังคมวิทยา มานุษยวิทยาที่ทำหน้าที่สอนในมหาวิทยาลัย ได้มีโอกาสพบเห็นรู้จักกับชาวบ้านในชุมชนผู้มีรายได้น้อยแห่งหนึ่ง เธอเป็นผู้หญิงวัยกลางคนที่ ชูบผอม มีอาชีพเก็บเศษวัสดุจากขยะขายเลี้ยงหลานเล็ก ๆ 2 คน ผู้วิจัยติดตามไปรู้จักกับเธอ ที่บ้าน ทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะศึกษาวิถีชีวิตของผู้หญิงและเด็กยากจนในสังคมเมือง รวมทั้งกระบวนการต่อสู้เพื่อการดำรงอยู่ของครอบครัวยากจน อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน

ขอขอบคุณอย่างยิ่งต่อทบวงมหาวิทยาลัย ที่ได้มอบงบประมาณในการศึกษาเรื่องนี้จนสำเร็จลุล่วง ผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยพายัพที่อนุญาตให้ได้ทำงานวิจัยนี้

ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูลเอกสารจากกองสวัสดิการสังคม เทศบาลนครเชียงใหม่ อีกทั้งความช่วยเหลือและข้อเสนอแนะมากมายจาก คุณเจนศิริ จันทศิริ นักวิชาการของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ

ขอขอบคุณผู้นำชุมชนมีดี รวมทั้งชาวชุมชนทุกคนที่ให้ข้อมูลแก่คณะทำงาน ไม่ว่าจะถูกรบกวนในยามค่ำคืน หรือยามเหน็ดเหนื่อยอย่างไร นอกจากนี้นักศึกษาชั้นปีที่ 4 ภาควิชาสังคมวิทยา 4 ท่าน บุตรสาวของผู้วิจัยและเพื่อนได้ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนอย่างอดทน

ท้ายสุดนี้ ด้วยภาระงานประจำทำให้มีข้อจำกัดและข้อบกพร่องในงานวิจัยซึ่งผู้วิจัยขอน้อมรับไว้เพียงผู้เดียว ความดีของงานนี้ขอมอบแก่ผู้หญิงและเด็กยากจนที่ยังคงอดทนต่อสู้กับชีวิตที่ลำบากยากจนต่อไป

เบญญา อ่อนท้วม

23 ตุลาคม 2539

บทคัดย่อ

1. ประเทศ ไทย
2. หมายเลขงานวิจัย 135
3. ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ชีวิตผู้หญิงและเด็กบ้านนาในเมืองใหญ่ : ความยากจนและกระบวนการต่อสู้เพื่อการดำรงอยู่ของครอบครัวยากจนในเมืองเชียงใหม่
4. ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) URBAN LIFE OF PEASANT WOMEN AND CHILDREN : THEIR POVERTY AND PROCESS OF STRUGGLING FOR SURVIVAL IN CHIANG MAI CITY.
5. ผู้เขียน เบญจมา อ่อนห้วม
6. หน่วยงาน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ
7. ประเภทของเอกสาร รายงานการวิจัย
8. รายละเอียดของงานพิมพ์
รายละเอียดการวิจัย
จำนวนหน้า 116 หน้า
9. วันที่ตีพิมพ์ 10 กันยายน 2539
10. ภาษา ไทย
11. หน่วยงานที่ให้ทุน ทบวงมหาวิทยาลัย
12. คำหลัก ความยากจน กระบวนการต่อสู้
13. บทคัดย่อ

ก. สรุปขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้เลือกชุมชน "มีดี" (ชื่อสมมติ) ชุมชนที่เป็นชุมชนบุกรุกไม่อยู่ในการควบคุมดูแลของเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยเลือกศึกษาเฉพาะบทบาทของผู้หญิงและเด็กในกระบวนการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของครอบครัว

ข. ระเบียบวิธีวิจัย

ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพผสมผสานกับวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ การเลือกชุมชนกรณีศึกษามีพื้นฐานอยู่บนวัฒนธรรมของชุมชนและชุมชนที่เกิดจากการย้ายถิ่นเข้ามาของชาวชนบท รวมทั้งสภาพชีวิตของชาวชุมชนที่ยากจนแร้นแค้น โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การสำรวจ การสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม ประชากรเป้าหมายคือ หัวหน้าครัวเรือนสตรี ภรรยาหัวหน้าครัวเรือน ปัญญาชนผู้ให้ข้อมูลหลัก เยาวสตรีใช้แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานและแบบสัมภาษณ์ รวมทั้งแนวข้อคำถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติร้อยละ การวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์เชิงเหตุและผล

ค. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้พบว่าเมืองเชียงใหม่ในฐานะศูนย์กลางความเจริญและทันสมัยทุกด้าน ได้ชักนำประชาชนจากดินแดนต่าง ๆ ให้ย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยทำมาหากิน ความต้องการความอยู่รอดและความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต ทำให้ประชาชนจำนวนหนึ่งเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่แออัด กลายเป็นคนจนเมือง สำหรับชุมชน "มีดี" เป็นชุมชนบุกรุกมีพื้นที่ 50 ไร่ ประชากร 1,450 คน สภาพเศรษฐกิจยากจน ลักษณะอาชีพหลากหลาย การศึกษาต่ำ วิถีชีวิตต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของครอบครัวด้วยการรับจ้างและค้าขาย สภาพแวดล้อมทำให้ชาวชุมชนแสวงหารายได้ทุกทาง ยึดหยุ่นการใช้จ่าย มีความอดทนทางกายและใจสูง สำหรับชีวิตของผู้หญิงและเด็กยากจนนั้นต้องต่อสู้กับความลำบากยากจนที่มีอยู่ประจำในวิถีชีวิต ชีวิตของเด็กยากจนต้องต่อสู้ตั้งแต่ยังเล็ก ทำให้เก่งและอดทน ส่วนผู้หญิงยากจนต้องรับภาระทั้งงานบ้านและงานอาชีพ เกิดผลกระทบต่อเด็ก ๆ ในครอบครัวด้วย กล่าวได้ว่าผู้หญิงและเด็กยากจนมีคุณภาพชีวิตที่ค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้ในกระบวนการต่อสู้เพื่อการดำรงอยู่ของครอบครัว ประกอบด้วยปัจจัยภายในและภายนอก คือ แรงเกาะเกี่ยวภายในครอบครัว ญาติมิตร พลังเสริมจากภายนอก กระบวนการต่อสู้ คือ ความอดทนเข้มแข็งทั้งกายและใจ การประหยัด การกินง่ายอยู่ง่าย ชีวิตที่มีความหวังและความไม่สิ้น

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ชาวชุมชนโดยเฉพาะผู้หญิงและเด็ก อีกทั้งควรทำการศึกษารายละเอียดในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหของชุมชนนี้และอื่น ๆ ต่อไป

ABSTRACT

1. COUNTRY THAILAND
2. NUMBER 135
3. TITLE URBAN LIFE OF PEASANT WOMEN AND CHILDREN : THEIR POVERTY AND PROCESS OF STRUGGLING FOR SURVIVAL IN CHIANG MAI CITY.
4. AUTHOR BENJA ONTHOUM
5. TYPE OF DOUCUMENT RESEARCH
6. PUBLICATION DETAILS
INCLUSIVE PAGE 116 PAGES
7. DATE OF PUBLICATION 10 SEPTEMBER 1996
8. LANGUAGE OF DOCUMENT THAI
9. SPONSOR MINISTRY OF UNIVERSITY AFFAIR
10. KEYWORDS POVERTY PROCESS OF STRUGGLING
11. ABSTRACT

1) SUMMARY OF RESEARCH

This study had selected the community called "Meedee" (pseudonym). This community has been invaded by people whom Chiang Mai's Municipality had no authority to control. Therefore, women and children have to find their own way to survive in the community.

2) METHODOLOGY

This study used the combination of both quantitative and qualitative methodology. The criteria of selecting the community to study was based on the understanding of the community culture, the reasons of migrating to the city as well the poverty of the community. This study used questionnaire, surveying, observation and interviews to collect the information. The questions used for the interviews included both open and close ended questions. The participants for this research were women who became head of the household wives of each household's head key informants and female youths. This study used percentage and qualitative data to analyze.

3) CONCLUSIONS

This study has found that Chiang Mai has become a center of the development and modernization in every aspect. People from various regions have been tempted to come to the big city in order to find a better living. Some people have been seeking for ways of surviving and the convenience for living. As a result, the city has become very crowded and

they have become the poorer group of people in the community. The community "Meedee" is an area where there are 50 rai and there are about 1.450 people living together. Most of them are very poor. They are low educated people. They were employed for labour or otherwise, earn their living by small trading. Because of that kind of circumstances, they have to do whatever in order to survive. Their expenses are varied. As a result of having to struggle, they have become tolerate both mentally and physically. Small children have to struggle at the young age. However, this resulted their independence. They could look after themselves as well as helping their parents take care of their younger brothers and sisters. Women in the community who are very poor, have to earn some incomes as well as looking after their families. It can be claimed that women and children's lives have low quality of living. Factors to assist the surviving of the family come from the cohesion of the family, relatives, outsiders' authority, the whole process of struggling such as the development of one's tolerance physically, mentally and economically, simple living as well as hope of living and expectations.

The suggestion of this study is to primarily develop the quality of life of women and children. More studies should be done on the aspect of prevention to the community's problems.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ค
สารบัญเรื่อง	จ
สารบัญตาราง	ข
บทที่ 1 บทนำ	
ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตในการวิจัย	3
เหตุผลในการเลือกกรณีศึกษา	3
ช่วงเวลาของการศึกษา	4
ระเบียบวิธีวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
ข้อจำกัดของการวิจัย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย	7
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและกรอบการวิจัย	
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	8
กรอบการวิจัย	13
บทที่ 3 คนจนเมืองในสังคมไทย	
สลัม แหล่งเสื่อมโทรม ชุมชนแออัด ชุมชนผู้มีรายได้น้อย	22
สภาพทางกายภาพ	23
ประเภทของสลัม หรือชุมชนผู้มีรายได้น้อย	24
ชุมชนผู้มีรายได้น้อยกับสังคม	25
นันทาทิศนะต่อชุมชนผู้มีรายได้น้อย	26
การเกิดและขยายตัวของชุมชนผู้มีรายได้น้อย	27
การเพิ่มขึ้นของชุมชนผู้มีรายได้น้อย	31

บทที่ 4	เมืองเชียงใหม่และชุมชนผู้มีรายได้น้อย	
	พัฒนาการของเมืองเชียงใหม่	32
	ลักษณะพิเศษของเมืองเชียงใหม่	33
	ชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่	36
	นโยบายการพัฒนาเมืองเชียงใหม่	37
	แนวคิดในการปรับปรุงชุมชนผู้มีรายได้น้อย	40
	แนวทางการปรับปรุงชุมชนผู้มีรายได้น้อย	41
บทที่ 5	ชุมชน “มีดี”	
	ชุมชนมีดี : สภาพทั่วไปทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม	43
	สภาพทางกายภาพและประชากร	45
	สภาพทางเศรษฐกิจ	47
	สภาพสังคม	56
	ชุมชนมีดี : วัฒนธรรมคนจนเมือง	58
	ปัญหาของชุมชนมีดี	61
บทที่ 6	ชีวิตผู้หญิงและเด็กยากจนในชุมชนมีดี : กระบวนการต่อสู้	
	เพื่อการดำรงอยู่ของครอบครัว	
	การเป็นภรรยาและมารดา	64
	ชีวิตเด็กยากจน	69
	การเลือกคู่และการแต่งงาน	72
	ภาระกิจประจำวันและการงานของผู้หญิง	73
	ความไม่ฝันของผู้หญิงและเด็กยากจน	81
บทที่ 7	สรุปและข้อเสนอแนะ	
	ชีวิตผู้หญิงและเด็กยากจนในชุมชนมีดี	91
	ข้อเสนอแนะ	92
บรรณานุกรม		93
ภาคผนวก		
	แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานชุมชน	98
	แบบสัมภาษณ์	101
	ภาพชุมชน	113
	ประวัติผู้วิจัย	116

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	จำนวนประชากร ครัวเรือน และความหนาแน่นประชากร ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2531	35
ตารางที่ 2	ประชากรในชุมชนมีดีจำแนกตามกลุ่มอายุ	47
ตารางที่ 3	ลักษณะอาชีพของหัวหน้าครัวเรือนชายในชุมชนมีดี	48
ตารางที่ 4	ลักษณะอาชีพของภรรยา หัวหน้าครัวเรือนและหัวหน้า ครัวเรือนหญิงในชุมชนมีดี	49
ตารางที่ 5	ชั่วโมงทำงานต่อวันของชาวชุมชนมีดี	51
ตารางที่ 6	รายได้ต่อวันของชาวชุมชนมีดี	51
ตารางที่ 7	รายจ่ายของครัวเรือนชาวชุมชนมีดี	52
ตารางที่ 8	ความเพียงพอของรายได้ของชาวชุมชนมีดี	53
ตารางที่ 9	การกู้ยืมของชาวชุมชนมีดี	53
ตารางที่ 10	สภาพทางสังคมของครัวเรือนในชุมชนมีดี	57
ตารางที่ 11	จังหวัดที่เป็นภูมิลำเนาของชาวชุมชนมีดี	59
ตารางที่ 12	จำนวนบุตรเกิดรอดของสตรีแม่บ้านในชุมชนมีดี	65
ตารางที่ 13	จำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีแม่บ้านในชุมชนมีดี	65
ตารางที่ 14	การคุมกำเนิดของสตรีแม่บ้านในชุมชนมีดี	66
ตารางที่ 15	การเจ็บป่วยของผู้หญิงและเด็กยากจนในชุมชนมีดี	78
ตารางที่ 16	การดูแลรักษาพยาบาลเมื่อเวลาเจ็บป่วย	78
ตารางที่ 17	การพักผ่อนหย่อนใจของครอบครัวชาวชุมชนมีดี	79
ตารางที่ 18	การไปวัดของครอบครัวชาวชุมชนมีดี	80
ตารางที่ 19	ความถี่ในการไปวัดของครอบครัวชาวชุมชนมีดี	80
ตารางที่ 20	ความเชื่อในเรื่องบาป บุญ คุณ โทษ ของครอบครัวชาวชุมชนมีดี	81